

Vår dato 13.06.2017	Deres dato	Vår referanse 17/00630-29	Vår saksbehandler Nina Nordvik
Avdeling Seksjon for utdanning og forskning	Deres referanse	Arkivkode 62	Direkte telefon 24142221

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Generell del av læreplanverket - Utdanningsforbundets høringsuttalelse

Vi viser til høringsbrev av 10. mars 2017 med invitasjon til å gi våre vurderinger av utkast til ny generell del av læreplanverket for grunnsopplæringen, som skal erstatte gjeldende Generell del og Prinsipper for opplæringen. Utdanningsforbundets høringsuttalelse følger vedlagt. Til grunn for høringsuttalelsen ligger en bred og omfattende organisatorisk prosess i Utdanningsforbundet. Høringsuttalelsen er vedtatt i Utdanningsforbundets sentralstyre 13. juni 2017.

Utdanningsforbundets høringsuttalelse er tredelt: Del 1 løfter frem noen overordnede tema som vi mener er av særlig betydning. Del 2 gir konkrete forslag til endringer i teksten i høringsutkastet. Endringsforslagene er knyttet til de overordnede temaene vi har kommentert, men høringsuttalelsen inneholder også konkrete endringsforslag knyttet til andre tema. Del 3 gir noen korte avsluttende bemerkninger.

Med vennlig hilsen

Milena Adam
Seksjonsleder

Nina Nordvik
Seniorrådgiver

Postadresse

Postboks 9191 Grønland
0134 OSLO

Besøksadresse

Hausmanns gate 17
0182 OSLO

E-post/Internett

post@utdanningsforbundet.no
www.utdanningsforbundet.no

Tlf. + 47 24 14 20 00

Faks + 47 24 14 21 00

Org.nr. 884 026 172

Bankkonto 1600.40.30714

Hovedpunkter

- *Utdanningsforbundet støtter forslaget om å endre tittelen på denne delen av læreplanverket til «Overordnet del – verdier og prinsipper». Det nye navnet gir et tydelig signal om at denne delen av læreplanverket skal gi føringer for alle nivåer i de nye læreplanene for fag.*
- *Utdanningsforbundet mener utkastet har positive ansatser, men teksten må bearbejdes videre for å ivareta Stortingets intensjoner om et verdiløft i skolen, og for å gi retning til arbeidet med nye læreplaner for fag.*
- *Utdanningsforbundet mener det endelige dokumentet må få frem en bedre sammenheng innad i den overordnede delen, og mellom de ulike delene av læreplanverket.*
- *Utdanningsforbundet mener det endelige dokumentet må få frem en mer aktiv, medvirkende og mangfoldig elevrolle.*
- *Omtalen av mangfold må etter Utdanningsforbundets oppfatning bli mer nyansert i det endelige dokumentet.*
- *Utdanningsforbundet støtter opp om omtalen av lærerprofesjonen, kollegafellesskapet og behovet for god ledelse. Vi mener imidlertid at det endelige dokumentet må få frem en tydeligere rolle- og ansvarsdeling.*

1. Overordnede kommentarer

Innledning

Den generelle delen av læreplanverket er samfunnets oppdrag til skolen. Spørsmålet om hvilken skole vi vil ha, er et spørsmål om hvilket samfunn vi vil ha. Derfor er det viktig at den generelle delen eies av alle – av *samfunnet* – og ikke bare av lærerne. Elevene skal kunne kjenne seg igjen i dette dokumentet. Ikke bare mønstereleven, men også han som presterer middels, eller hun som strever veldig med skolearbeidet. Foreldre med ulik kulturell bakgrunn skal kunne lese dokumentet, og tenke at *slik* er en god skole for mitt barn, enten barnet er førsteklasing eller yrkesfagelev i videregående skole. Og de skal tenke at *denne* skolen kan gi barnet mitt en god barndom eller ungdom, samtidig som den forbereder for det som kommer i morgen, om et år, eller i en annen livsfase.

Den generelle delen som vi har i dag, har en rekke kvaliteter som lærerne setter høyt. Den representerer et menneskesyn og læringssyn som lærere strekker seg etter i sin gjerning. Den

viser at utdanning er læring, utvikling, omsorg og danning, og teksten gir en motvekt mot målstyring og kunnskapsmåling. Generell del gir en forståelse for kompleksiteten og de tilsynelatende motstridende formålene opplæringen skal favne. De ulike mennesketypene som er tekstens analytiske grep, bidrar til å vise frem målet for lærergjernen og formålet med opplæringen: Å utdanne og utvikle hele mennesker.

Likevel ser Utdanningsforbundet behovet for å fornye den generelle delen av læreplanverket. Begrunnelsen er at dette gjør det mulig å skape en tydeligere kopling til den nye formålsparagrafen, og legge føringer for den kommende læreplanfornyelsen. Samfunnsendringene i de siste tiårene kaller også på fornyelse. For Utdanningsforbundet er det imidlertid viktig å ta vare på grunntonen i dagens generelle del. Det er viktig at en ny tekst utformes slik at den kan bestå over tid. Den må strekke seg oppover mot verdiene i formålsparagrafen og fremover i tid, mot de menneskene og det samfunnet opplæringen skal bidra til å utvikle. Den må speile mangfoldet i samfunnet, variasjonen i elevgruppen og i skoleslagene, og den må kunne inspirere og motivere lærerne.

Stortinget har bedt om et verdiløft for skolen. Etter behandlingen av Meld. St. 28 ble det fattet vedtak om at *«regjeringen i forbindelse med arbeidet med å fornye læreplanens generelle del og fagfornyelsen må sikre et verdiløft i skolen gjennom bedre å innlemme formålsparagrafens fellesverdier i alle fag og på alle nivåer i skolen»*. Stortinget ba også regjeringen om å sikre at *«det er lærernes ansvar og faglige skjønn som skal avgjøre hvilke metoder og virkemidler som tas i bruk i undervisningen for å nå kompetansemål og oppfylle skolens generelle samfunnsmandat»*. Stortingets vedtak varsler en ny retning for norsk skole, og på dette grunnlaget må en ny generell del utformes. Utdanningsforbundet mener at høringsutkastet har positive ansatser, men at utkastet må bearbeides videre for å ivareta Stortingets intensjoner. Det er viktig at dokumentet utformes på en slik måte at det gir retning til hele det store arbeidet med fagfornyelsen.

Språket i teksten

Den overordnede delen av læreplanen skal ikke bare vise frem verdiene og gi retning til opplæringen, den skal også samle og begeistre, og den skal vise frem kompleksiteten ved skolens samfunnsoppdrag. Dette stiller store krav til tekstens språklige presisjon og variasjon. Utdanningsforbundet mener at høringsutkastet foreløpig mangler de språklige kvalitetene som skal til for å skape gjenkjennelse hos elever, foreldre og lærere. Utkastet har tidvis et byråkratisk og oppramsende språk, og verdiene drøftes ofte løsrevet fra skolehverdagen. Dette gjør det utydelig hvilke konsekvenser verdiene har for elever, lærlinger og lærerprofesjonen. Mange passivkonstruksjoner bidrar til at det kan være vanskelig å forstå hvem teksten henvender seg til. Utdanningsforbundet mener derfor at utkastet må bearbeides språklig, slik at teksten blir mer inspirerende, aktiv og nær barn og unges hverdag. Menneskene, og relasjonene mellom dem, må tre tydeligere frem.

Høringsutkastet bør også bli mer presist. Dette gjelder for eksempel i omtalen av dokumentets målgrupper, og i omtalen av ulike roller og ansvar. I forordet er målgruppene beskrevet, og her er for eksempel instruktører, lærlinger og lære kandidater nevnt. For øvrig er disse gruppene ikke omtalt annet enn gjennom fellesbetegnelsene «skole», «elever» og «lærere». Dette mener vi må endres, dersom dokumentet skal oppleves som relevant. Bruk av fellesbetegnelser er noen ganger riktig, andre ganger kan det bidra til å pulverisere ansvar. Utdanningsforbundet mener også at *Overordnet del – verdier og prinsipper* (heretter *Overordnet del*) må skille tydeligere mellom lærere og andre yrkesgrupper, der hvor dette er viktig. Det er mange yrkesgrupper i skolen, og det finnes en arbeidsdeling mellom disse.

Innholdet som i dag ligger i *Prinsipper for opplæringen* og *Læringsplakaten*, er innarbeidet i utkastet til *Overordnet del*. Utdanningsforbundet mener imidlertid at høringsutkastet ikke synliggjør rollen til videregående opplæring med fag- og yrkesopplæringen like godt som *Prinsipper for opplæringen* og *Læringsplakaten* gjør. Vi mener dokumentet må skille tydeligere mellom ulike læringsarenaer. En lærebedrift eller en praksisplass er viktige supplerende læringsarenaer til skolen, og disse må beskrives i dokumentet.

Syn på eleven og på læring

Formålsparagrafen sier at skolen og lærebedriften skal møte elever og lærlinger med tillit, respekt og krav, og gjennom utfordringer fremme danning og lærelyst. Elevene er omfattet av menneskerettighetene og av FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen). Dette er en viktig plattform i høringsutkastet, men det kan løftes tydeligere frem i teksten. Elevene skal ha like muligheter, rett til å ytre seg og delta i kunstnerisk og kulturell aktivitet. De skal møte anerkjennelse, og de har rett til lek, hvile og fritid. Barn og elevers beste skal alltid vektlegges i beslutninger som er viktige for dem.

Utdanningsforbundet mener at utkastet ikke beskriver hvor sammensatt elevgruppen er, og hva dette betyr for målsettingen om god skolegang for alle elever. Vi mener at det spesielt er to sider ved elevrollen som må bli tydeligere i teksten: For det første må utkastet beskrive en inkluderende elevrolle. For det andre må denne eleven tegnes som en aktiv og medvirkende elev. Begge disse forholdene er avgjørende for en bred læringsforståelse. Grunnopplæringen skal skape tilhørighet for alle, ikke bare for «normaleleven» eller «den flinke». Dette er avgjørende for å hindre utenforskap og frafall, for det er dessverre ikke slik at alle elever i skolen føler seg verdsatt. Ulike undersøkelser bekrefter dette. Elever har ulike læreforutsetninger, og kommer til skolen med svært forskjellige kulturelle, sosiale og verdibaserte tankesett. Dette kommer ikke tydelig nok frem i høringsutkastet.

Skolen må ha rom for elevens akademiske, reflekterende, skapende, kreative, musiske, lekende, praktiske og fysiske sider. Utdanningsforbundet mener at yringsfriheten også må gi elevene rett til ulike uttrykksformer, som estetiske, verbale og kroppslige uttrykk. Elever skal lære, erfare og oppleve gjennom både kognitiv, sosial og praktisk virksomhet. For barn er også leken en måte å uttrykke seg på. Fysisk aktivitet og praktiske erfaringsformer tilhører barns måter å nærme seg kunnskap om verden på. Alt dette finner vi støtte for i Barnekonvensjonens artikkel 31. *Overordnet del* og resten av læreplanverket må bygge på en bred forståelse av

kompetanse, og et helhetlig syn på elevens læring og utvikling, dersom tekstene skal kunne stå seg i mange år. Utdanningsforbundet mener at utkastet i noen grad gjenspeiler et smalt læringssyn, som ikke tar høyde for at et bredt register av uttrykksmåter er viktig for å utvikle kunnskap.

Utdanningsforbundet mener også at de yngre elevene er lite synlige i teksten. «Elever» omfatter både seksåringer og 18-åringer, og teksten må favne dette spennet i utvikling og natur. Det er stor enighet blant lærerne om at retten til å delta i lek må nedfelles i skolens overordnede dokument, på samme måte som det er nedfelt i barnehagens formålsparagraf og i rammeplan for barnehagen. I disse dokumentene omtales deltakelse i lek som et av barnas behov, og dette behovet forsvinner ikke når barn begynner på skolen.

Utdanningsforbundet mener at den medvirkende eleven representerer en viktig kvalitet ved det norske, demokratiske skolesystemet. Dette elevsynet harmonerer også godt med mange av de formuleringer som ligger i høringsutkastet, men kan bli enda tydeligere. I høringsutkastet brukes ofte formuleringer som sier noe hvordan skolen skal *sikre, støtte, bidra til, og gi elevene særlige kompetanser eller holdninger*. Gjennom dette språket blir elevene fremstilt som passive mottagere i egen læring, danning og utvikling. Utdanningsforbundet mener at elevene i skolen også må beskrives gjennom deres egne bidrag, ikke bare gjennom hva de skal «få» eller «tilegne seg». Elevene bør i større grad skrives inn i teksten som aktører som selvstendig håndterer fag og kultur. Da blir det også viktig å skrive om hvordan elevene skal kunne uttrykke seg innenfor de ulike fagene. Det finnes mye forskning om elevenes aktive medvirkning i egen læring, utvikling og danning, og *Overordnet del* har mye å vinne på å gjøre barn og unge til aktive subjekt¹.

Skolesamfunnet er et samfunn i miniatyr, og det er viktig at elevene opplever skolehverdagen som meningsfylt *her og nå*. Forskning viser at barns trivsel og meningsskaping er nært knyttet til vennskap og humor². Dette er sider ved skolens virksomhet som også må komme til uttrykk i *Overordnet del*, men som mangler i høringsutkastet. I NOU 2015:8 om fremtidens skole ble det tegnet en læringsforståelse som ikke skiller det kognitive fra det praktiske, motoriske, sosiale og emosjonelle. Vi lærer som hele mennesker. Derfor må skolen være et godt sted å være barn og ungdom. Dette skaper også viktige forutsetninger for å lære og utvikle seg. *Overordnet del* må beskrive et kunnskaps- og læringssyn som inkluderer lek, opplevelse,

¹ Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000) *Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being*. American Psychologist, 55, 68-78

Danielsen, A. (2010) *Perceived psychosocial support, students' self-reported academic initiative and perceived life satisfaction*.

Skaalvik, E.M. & Skaalvik, S. (2013b). *Skolen som læringsarena. Selvoppfatning, motivasjon og læring* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Skaalvik, E.M. & Skaalvik, S. (2015). *Motivasjon for læring*. Oslo: Universitetsforlaget.

² Qvortrup, L. (2012): *Inklusjon – en definition. Er du med? – om inklusjon i dagtilbud og skole*. 5/12 s. 5–17.

Boye Koch, A. (2013-b) *Når barn trives i barnehaven*. Dansk pædagogisk tidsskrift 1/2013. s 72-81.

undring, kreativitet, nysgjerrighet og praktiske og estetiske uttrykksformer. Utvikling av det hele mennesket må komme tydeligere frem i dokumentet.

Sammenhengen i læreplanverket

Utdanningsforbundet støtter forslaget om å endre tittelen på denne delen av læreplanen til *Overordnet del – verdier og prinsipper*. Det nye navnet er forpliktende og gir et signal om at denne delen av læreplanverket skal gi føringer for alle nivåer i læreplaner for fagene. Det er en styrke at utkastet til *Overordnet del* knyttes så tett til formålsparagrafen og at denne paragrafen gjengis først i utkastet. Dette bidrar til en tydelig linje fra formålsparagrafen, via verdigrunnlaget til læreplanene for fag.

Stortinget har uttrykt forventning om et verdiløft i skolen. Meld. St. 28 sier flere steder at verdiene i formålsparagrafen skal prege opplæringen, og at ny generell del skal bli et dokument som skolene skal bruke aktivt i skolehverdagen. Det står også at ny generell del skal bidra til bedre sammenheng mellom generell del og læreplanene for fag. Vi mener at dette bør bli tydeligere i *Overordnet del*.

I høringsutkastet er det lagt vekt på at teksten beskriver et forpliktende grunnsyn som skal prege og støtte pedagogisk praksis i skolen. Det står også at helheten av kompetansemålene i læreplanene skal ses i lys av formålsparagrafen og de øvrige delene i læreplanverket (kapittel 2.3). Utdanningsforbundet støtter intensjonen bak begge disse formuleringene. Vi mener imidlertid at det ikke er tydelig i høringsutkastet *hvordan* man skal skape bedre sammenheng mellom de ulike delene av læreplanverket. Det er også vanskelig å se at innholdet i tilstrekkelig grad gir grunnlag for å skape en bedre sammenheng mellom formålsparagraf, overordnet del av læreplanen og læreplanene for fag gjennom den kommende fagfornyelsen.

Etter vårt syn bør det gjøres endringer i teksten som kan bidra til å skape en bedre sammenheng innad i den overordnede delen, og mellom de ulike delene av læreplanverket, i tråd med intensjonen fra Meld. St. 28. Utdanningsforbundet har følgende tre forslag: For det første mener vi at *strukturen og hierarkiet i læreplanverket må gjøres eksplisitt i teksten*. Læreplanverket har en oppbygging der formålsparagrafen uttrykker det overordnede formålet med opplæringen. Formålsparagrafen blir tydeliggjort i overordnet del av læreplanen gjennom en utdyping av verdiene og målsettingene i formålsparagrafen. Den delen av læreplanene for fag som beskriver formålet for fagene, innehar en viktig funksjon i læreplanverket som bindeledd mellom formålsparagrafen/overordnet del av læreplanen og kompetansemålene. Formålet for fagene forklarer hvordan det enkelte fag bidrar til at elevene når de overordnede målene for opplæringen. Til slutt har vi kompetansemålene, som er de konkrete målene elevene skal forsøke å nå gjennom det daglige arbeidet. Også disse målene har til hensikt å sikre at elevene skal nå de overordnede målsettingene for opplæringen, slik de er skissert i formålsparagrafen.

Utdanningsforbundet mener at denne strukturen må være tydelig beskrevet i en ny overordnet del av læreplanen. Gjennom et slikt grep kan vi oppnå følgende:

- Teksten vil sende et helt tydelig signal til lærere og ledere om at de må se og forstå kompetansemålene i lys av formålsparagrafen, overordnet del av læreplanen og fagets formål.
- Teksten vil i større grad bidra til at skolens verdigrunnlag og prinsipper blir en viktigere del av læreplanene i fag og opplæringen i fag. Dette kan styrke målsettingen om et verdiløft i skolen og føre til at den overordnede delen av læreplanen blir mer relevant i skolehverdagen.
- Teksten vil bidra til å sikre at formålsparagrafen og overordnet del av læreplanen blir mer relevante i de kommende fagfornyingsprosessene. De bærende verdiene og prinsippene i norsk skole vil være et viktig kompass i fornyingen av hver enkelt fagplan, i tråd med signalene fra Stortinget.

For det andre må *sammenhengen innad i Overordnet del bli tydeligere*. Kapittel 2 (Prinsipper for læring og utvikling) og kapittel 3 (Prinsipper for skolens praksis) må i større grad ta opp i seg verdiene fra kapittel 1 (Opplæringens verdigrunnlag). Vektlegging av kreativitet og skapertrang, nysgjerrighet og lyst til å utforske, er i høyeste grad viktige prinsipper for læring og for skolens praksis. I tillegg er evne til å utforske og skape viktige sider ved elevenes helhetlige kompetanse og kompetanse i fag.

Det kommer heller ikke godt nok frem i kapittel 2 og 3 at skolen og lærerne skal stimulere til elevmotivasjon, mestringsglede, kreativitet, lærelyst og leseglede, samt glede ved lek, fysisk utfoldelse og praktisk arbeid og glede over ulike kunst- og kulturuttrykk. Gleden ved å samarbeide med og prestere sammen med andre er heller ikke nevnt. Etter vårt syn er disse faktorene helt sentrale deler av skolens samfunnsoppdrag. Vi mener det er avgjørende for å oppfylle intensjonene for overordnet del av læreplanverket at disse elementene kommer bedre frem i teksten som helhet og særdeleshett i kapittel 2 og 3.

For det tredje mener vi at *beskrivelsene av elevenes helhetlige danning og kompetanse (2.1) og kompetanse i fagene (2.3) er for snevre*. Etter vårt syn omfatter helhetlig danning og kompetanse samt kompetanse i fag, både etisk vurderingsevne, evne til å skape og utforske, evne til å samhandle, samt praktiske og motoriske ferdigheter. Vi mener at den forståelsen av kompetanse som ligger til grunn for kapittel 2.1 og 2.3 svekker sammenhengen i den overordnede delen av læreplanen. Dette vil også kunne gjøre det vanskeligere å få til god sammenheng i læreplanverket som helhet. I tillegg mener Utdanningsforbundet at det blir vanskeligere å legge til rette for dybdelæring med en for snever beskrivelse av kompetanse. Dybdelæring fordrer nettopp en bred forståelse av kompetanse som kan inkludere nyskaping og utforsking, etisk vurderingsevne, evne til samarbeid og en kombinasjon av motoriske, praktiske, sosiale og kognitive ferdigheter.

Lærerrollen, profesjonsfelleskap og skoleutvikling

Utdanningsforbundet mener at lærerrollens kompleksitet er godt beskrevet i kapittel 3 (Prinsipper for skolens praksis). Lærerrollen er i endring på flere vis, og dette gjenspeiles i teksten. Her løftes lærerens kjerneoppgaver frem, samtidig som samarbeidet i skolen beskrives. Samarbeid mellom lærere og mellom lærere og ledere er nødvendig for å realisere samfunnsmandatet i skolen. Også samarbeidet mellom ulike yrkesgrupper i skolen er viktig for å støtte opp under elevenes læring, utvikling og dannelse. Teksten balanserer mellom betydningen av å legge rammer for skolens virksomhet, og det å gi rom for lærerprofesjonens faglige skjønn. Utdanningsforbundet mener at denne balansen er nødvendig for at verdiene i formålsparagrafen skal få betydning i planleggingen og gjennomføringen av undervisningen i skolen. At lærerprofesjonen jevnlig vurderer sin etiske og pedagogiske praksis, er avgjørende for måten enkeltelever og elevgrupper blir møtt på. Vurdering av praksis er også grunnleggende for en god utvikling av skolen som samfunnsinstitusjon. Forskrift til opplæringsloven § 2-1 om *Skolebasert vurdering* fordrer at det må settes av tid til refleksjon i kollegafellesskapet, og dette bør også finnes igjen i *Overordnet del*.

Utdanningsforbundet mener imidlertid at rolle- og ansvarsfordelingen mellom lærere, skoleledere, andre ansatte, og skolemyndighetene må bli tydeligere *i alle deler* av dokumentet. Begrepet «lærerprofesjonen» omfatter både lærere og ledere, og bør brukes på en måte som skiller mellom lærere og ledere, og andre yrkesgrupper. Det er positivt at lærerprofesjonens rolle og ansvar blir belyst, og dette må prege hele teksten.

Omtalen av mangfold

Skolens verdi som demokratisk arena, står og faller på at alle mennesker i samfunnet vårt skal kunne føle seg inkludert. Dette gjelder uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksualitet, alder, språk, etnisitet, og religiøs eller kulturell tilknytning. Utkastet slår fast i forordet at barnehagen og grunnsopplæringen er deler av et felles opplæringsløp og bygger på et likt verdigrunnlag. I rammeplanen for barnehagen står det blant annet at «*Barnehagen skal bruke mangfold som en ressurs i det pedagogiske arbeidet og støtte, styrke og følge opp barna ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger*», og videre at «*Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærighet*». Utdanningsforbundet mener forståelsen av mangfold, likestilling og likeverd som rammeplan for barnehagen bygger på, også bør legges til grunn for forståelsen i *Overordnet del*.

Det er viktig, og svært vanskelig, å finne inkluderende uttrykk for det fellesskapet skolen skal være. Men ambisjonen for *Overordnet del* må likevel være å bruke et språk som ikke ekskluderer noen. Utdanningsforbundet mener det er positivt at ord som «likeverd» og «solidaritet» uttrykkelig står i teksten. Dette tydeliggjør betydningen av fellesskapet og samholdet i skolen, mer enn kun individets rettigheter alene. Vi mener likevel at utkastet har et for snevert begrep om mangfold, som legger hovedvekt på *kulturelt* mangfold, og da i

betydningen «ikke-norsk». Enkelte formuleringer i teksten kan også tolkes som at dette kulturelle mangfoldet er noe som «må håndteres», snarere enn en ressurs.

Utdanningsforbundet mener dette er uheldig. Vi er opptatt av at hele mangfoldet får en nyansert omtale, både som ressurs, utfordring og demokratisk virkelighet.

Vi har allerede bemerket at det er viktig at mangfoldet i elevgruppen kommer bedre frem i utkastet. Vi vil særlig peke på at det i teksten er lite synlig at det i skolen er barn med funksjonsnedsettelse, eller at ikke alle elever kan nå de samme læringsmålene. Det kommer heller ikke godt nok frem at elever kan ha ulike kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. At elever og foreldre kan ha andre språk enn norsk som sitt primære, er også lite synlig i teksten. Dette får betydning for språkopplæring, språkbruk og kommunikasjonsformer i skolen. Noen barn vil aldri klare å uttrykke seg verbalt, og andre har tegnspråk som sitt førstespråk/morsmål.

Døve og hørselshemmede er en språklig og kulturell minoritet i Norge. Norsk tegnspråk ble i 2009 anerkjent som et fullverdig språk³. Det er 5000 døve i Norge og 16 500 tegnspråkbrukere. Det er vanskelig å lese denne elevgruppen inn i utkastet.

Utkastet slår fast at utvikling av et felles språk er en forutsetning for at samfunnet skal fungere. Utdanningsforbundet legger til grunn at det er norsk språk det er snakk om, og da kan dette sies eksplisitt i teksten. Vi mener imidlertid at både nynorsk, samisk og norsk tegnspråk må behandles likeverdig som 'det felles språket'. Samtidig må dokumentet omtale at elever som har et annet morsmål enn norsk, også må få opplæring i sitt morsmål.

Et annet perspektiv vi mener at kan bli tydeligere er likestilling mellom kjønn. Det finnes undersøkelser som viser at dette ikke er et tema skolene har prioritert de siste årene, og det er uheldig⁴. Barn og unge lever i stor grad gjennom hva som skjer i sosiale medier, og vi vet at seksuell trakassering og stivnede kjønnsrollemønstre kommer til uttrykk der. Vi vet også at ungdommer i stor grad velger videre studier og yrker på grunnlag av kjønnsstereotyper. Skolen bør utfordre dette.

Et av uttrykkene som brukes i høringsutkastet er «det norske samfunnet», som om dette er noe monokulturelt, enhetlig og ideelt. Slik er det ikke. Norsk kultur- og samfunnsliv påvirkes kontinuerlig av andre land og skikker. I høringsutkastet synes «det norske» å være noe «de andre» skal strekke seg mot. Dette bidrar til en opplevelse av et skille mellom «oss» og «dem». Det er uheldig.

Samene er et urfolk og har et språk og en kultur, som er særlig beskyttet av internasjonale konvensjoner. I forordet slås dette fast. Det er bra. Utdanningsforbundet savner likevel noe om hvilken betydning det samiske har hatt, og fortsatt har. Nasjonale minoriteter omtales også. Rettighetene disse har i samfunnet og deres påvirkning på kulturen, er utvilsom. Når ikke

³ Jf. St.Meld. nr. 35 (2007-2008) *Mål og mening*

⁴ Buland, Mathiesen og Mordal (2015) *Rådgiverrollen, mellom tidstyv og grunnleggende ferdighet*. SINTEF A26556.

andre større grupper av innvandrere nevnes, kan det likevel virke som en begrensning av det kulturelle mangfoldet.

2. Forslag til endringer i de enkelte kapitlene

(Alle forslag til endringer er markert med fete typer/overstrykning)

Formålsparagrafen gir i tillegg til verdigrunnlaget også uttrykk for det overordnede formålet for opplæringen. Dette kommer til uttrykk gjennom ulike siktemål som for eksempel at opplæringen skal åpne dører mot verden, gi elevene kjennskap til den nasjonale kulturarven og gi elevene kunnskap, ferdigheter og holdninger for å mestre livene sine og for å delta i arbeid og fellesskap. Det overordnede formålet slik det kommer til uttrykk i formålsparagrafen, er nært beslektet med verdigrunnlaget, og *Overordnet del* bør utdype begge disse sidene av formålet og sammenhengen mellom dem. Vi foreslår følgende endringer:

Første avsnitt i forordet: *Grunnopplæringen i Norge har en sentral samfunnsbyggende oppgave. Denne delen av læreplanverket utdyper verdigrunnlaget i opplæringslovens formålsparagraf og de overordnede **siktemålene og prinsippene for grunnopplæringen.** Grunnopplæringen omfatter grunnskolen og videregående opplæring.*

Utdanningsforbundet mener at strukturen i læreplanverket ikke kommer godt nok fram i utkastet til *Overordnet del*, jf. våre overordnede kommentarer om sammenhengen i læreplanverket. Etter vårt skjønn vil *Overordnet del* legge grunnlaget for bedre helhet og sammenheng i læreplanverket dersom teksten viser at kompetansemålene støtter opp under og bidrar til å oppfylle formålsparagrafen og *Overordnet del*. Vi foreslår å tydeliggjøre dette i forordet, og foreslår følgende endringer:

Andre avsnitt i forordet: ***De ulike delene av læreplanverket henger nært sammen med hverandre. Formålsparagrafen og Overordnet del – verdier og prinsipper angir og utdyper verdigrunnlaget og det overordnede formålet for opplæringen, mens læreplanene for fag inneholder konkrete kompetansemål som elevene skal nå. Disse to delene av læreplanverket bindes sammen av en tekst om fagets formål i hver enkelt læreplan. Denne teksten beskriver hvordan opplæringen i faget bidrar til å støtte opp under og oppfylle det overordnede formålet for opplæringen. Slik blir hele læreplanverket grunnlaget for skolens praksis og bidrar til at skolens brede formål ivaretas. Verdiene og prinsippene ligger til grunn for opplæringen og skolens møte med elevene som enkeltindivider, i læringsfellesskapene og i samarbeidet på skolene og med hjemmene. Barnehagen og grunnopplæringen er deler av et felles opplæringsløp og bygger på et likt verdigrunnlag.***

1. Opplæringens verdigrunnlag

For å sikre at omtalen av det samiske ikke fremstilles kun som et tillegg, foreslår vi å bygge det siste avsnittet inn i det første på følgende måte:

Første avsnitt: *I ukjent farvann trenger alle mennesker et kompass å styre etter. Verdiene i formålsparagrafen skal hjelpe oss å lære, leve og arbeide sammen i en kompleks samtid og ukjent fremtid. Verdiene samler Norge som et samfunn og er grunnlaget for vårt demokrati. **Den samiske skolen skal i tillegg ha et allsamisk perspektiv og bygge på samiske verdier og livssyn.** De felles verdiene bygger på kristen og humanistisk arv og tradisjon. De kommer også til uttrykk i ulike religioner og livssyn, og de er forankret i menneskerettighetene.*

Det er viktig at teksten formidler en aktiv elevrolle, der elevene ikke bare er mottakere, men selv bidrar til å videreutvikle verdiene. Teksten må også få tydelig frem at skolen skal gi alle elever muligheter til å utvikle sine evner og anlegg, uavhengig av forutsetninger. Vi foreslår følgende endring:

Første setning i andre avsnitt: Gjennom opplæringen skal elevene tilegne seg **og videreutvikle** verdier som gir retning for deres livsutfoldelse, **og de skal forberedes til å bli kloke og handlekraftige samfunnsborgere.**

Utdanningsforbundet mener at den individuelle eleven er for mye fremhevet i utkastet, og ser behov for å forsterke at eleven også er en del av et fellesskap. Vi foreslår å innarbeide en passasje fra den eksisterende generelle delen i dette kapitlet, der dette kommer godt frem:

Opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Den skal gi hver elev kyndighet til å ta hånd om seg selv og eget liv, og samtidig overskudd og vilje til å stå andre bi.

1.1 Menneskeverdet

Utkastet slår fast i forordet at barnehagen og grunnopplæringen er deler av et felles opplæringsløp og bygger på et likt verdigrunnlag. Utdanningsforbundet mener forståelsen av mangfold, likestilling og likeverd som rammeplan for barnehagen bygger på, også bør legges til grunn for *Overordnet del*, og kan uttrykkes i dette kapitlet. Vi foreslår at følgende tekst innarbeides:

Skolen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Skolen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet.

Utdanningsforbundet synes det er positivt at lærernes omsorg for elevene løftes frem i dette kapitlet. Vi mener elevens ytringsfrihet og rett til ulike uttrykksformer, og andre deler av Barnekonvensjonen bør tydeliggjøres i teksten. Utdanningsforbundet ønsker også at teksten får bedre frem elevmangfoldet i skolen og verdien av innlevelse i andres behov og perspektiver. Vi foreslår følgende endringer:

Første avsnitt: Den enkeltes personlige overbevisning og samvittighet må tas på alvor, slik at alle kan tenke, tro og ytre seg fritt. **Eleven må gis anledning til å uttrykke seg på mange ulike måter, gjennom estetiske, verbale og sosiale uttrykksformer. Barns rett til lek må anerkjennes som en viktig uttrykksarena. Jo yngre barna er, jo viktigere er denne arenaen for barnas mulighet til medvirkning og deltagelse. Men** Enkeltmennesket er også sårbart og feilbarlig, og tilgivelse og nestekjærlighet er nødvendig for at det skal få vokse og utvikle seg. **Skolen må formidle kunnskap om og fremme solidaritet overfor dem som har andre forutsetninger enn flertallet. Når lærere viser omsorg...**

Tredje setning i andre avsnitt: Barnekonvensjonen er en del av menneskerettighetene og gir barn og unge rett til ~~et særlig vern~~ både deltagelse og vern. **Barnekonvensjonen sikrer barns rett til utdanning, til deltagelse i kulturell og kunstnerisk aktivitet, og rett til lek. Opplæringen må...**

1.2 Kultur, identitet og mangfold

Utdanningsforbundet foreslår en endring for å integrere omtalen av det samiske bedre:

Andre setning i første avsnitt: *Kristen og humanistisk arv og tradisjon er **sammen med det samiske** en viktig del av landets samlede kulturarv og har spilt en **avgjørende betydningsfull** rolle i formingen av samfunnet. Denne arven har...*

Utdanningsforbundet mener det er uheldig at utkastet sier det skal stilles store krav til lærernes flerkulturelle kompetanse, uten å utdype hva denne kompetansen skal bestå i. Vi foreslår følgende endring:

Fjerde setning i andre avsnitt: *Skolen skal ivareta dette mangfoldet og inkludere alle. **Dette stiller store krav til skolen og lærernes flerkulturelle kompetanse.** Skolen skal støtte...*

For å gjøre eksplisitt at norsk skal være felles språk og at gode språkferdigheter i eget morsmål/tegnspråk er viktig, foreslår vi følgende endringer:

Andre setning i fjerde avsnitt: ***Utviklingen av et felles språk er en forutsetning for at samfunnet skal fungere.** Norsk skal være skolens og samfunnets felles språk. Gode språkferdigheter i eget morsmål/tegnspråk vil gi elevene støtte til å tilegne seg norsk som andrespråk. Samtidig..*

Utdanningsforbundet foreslår følgende endring, både for å integrere omtalen av det samiske bedre og for å utvide forståelsen av hva som ligger i begrepet *samiske verdier*:

Siste setning i femte avsnitt: *Den samiske skolen skal legge til rette for at elevene får en opplæring med basis i samisk språk, kultur og samfunnsliv. Den skal **også** ivareta samiske verdier som **blant annet** samisk språk, tradisjonell kunnskap og slekt- og familierelasjoner.*

Utdanningsforbundet mener det er viktig at utkastet gir rom for ulike minoritetsperspektiv som har bidratt, og fortsatt bidrar til å forme vårt samfunn. Oppramsingen av nasjonale minoriteter kan virke kunstig og ekskluderende, og vi foreslår følgende endring:

Nest siste avsnitt: *Jøder, kvener/norskfinner, skogfinner, rom og romanifolket/tatere er nasjonale minoriteter som har en århundrelang tilknytning til Norge. **I tillegg har den internasjonale innflytelsen blitt stadig større gjennom innvandring og migrasjon. Møtet mellom ulike kulturer og tradisjoner har bidratt til å forme vår felles kulturarv. Disse folkegruppene har også bidratt til å forme en felles norsk kulturarv.** Dette må det skapes bevissthet om i skolen.*

1.3 Kritisk tenkning og etisk bevissthet

Utkastet er ikke like relevant for seksåringen som for 18-åringen og voksne. Kapitlet har etter Utdanningsforbundets syn en for vitenskapelig vinkling på hva kritisk tenkning er. Det står for eksempel: (...) gjennom å beskrive, tolke og forklare virkeligheten gjennom bruk av teorier, metoder, argumenter og bevis (...). Utdanningsforbundet mener teksten også må invitere til utforskertrang, opplevelse og skaperglede, læring gjennom ånd og hånd. Vi foreslår følgende endring:

Siste setning i siste avsnitt: *Kritisk tenkning, etisk bevissthet og praktisk erfaring er derfor et grunnlag for å lære i mange forskjellige sammenhenger.*

Utdanningsforbundet savner også formuleringer om at det i søken etter sannhet må være rom for usikkerhet og uforutsigbarhet, og foreslår følgende endring:

Nytt avsnitt mellom andre og tredje avsnitt: *I et mangfoldig samfunn vil «sannheter» stadig settes på prøve, og kritisk refleksjon må også gi rom for usikkerhet og uforutsigbarhet. I mellommenneskelige sammenhenger kan det finnes mange svar, og konsensus vil ikke alltid være et mål.*

Utdanningsforbundet mener at ulike dilemma som møter barn og unge i deres digitale virkelighet i større grad bør komme til uttrykk i teksten, og foreslår følgende endring:

Første setning i siste avsnitt: *Elevene skal utvikle god dømmekraft på en rekke områder. Både kunstnerisk arbeid, vitenskap og praktisk yrkesutøvelse krever evne til å erfare, reflektere og gjøre vurderinger. Barn og unge forholder seg i stor grad til andre gjennom digitale medier. Skolen har også en oppgave, i samarbeid med hjemmet, å bidra til at elevene utvikler god dømmekraft på de digitale sosiale arenaene. Kritisk tenkning og etisk bevissthet er ~~derfor~~ et grunnlag for å lære ~~i mange forskjellige sammenhenger.~~*

1.4 Skaperglede, engasjement og utforskertrang

Lek er også nevnt i dette delkapitlet, men begrenses til noe som foregår i de første leveårene. Leken må ha en plass i skolen, da dette er en av de viktigste arenaer for barns mulighet til å uttrykke seg. Barns rett til lek er også beskyttet gjennom Barnekonvensjonen.

Utdanningsforbundet mener dessuten at estetiske og kroppslige uttrykksformer er avgjørende for utvikling av kreativitet og evne til nytenkning. Vi har valgt formen «estetiske og praktiske uttrykksformer» i stedet for «estetiske og praktiske fag» fordi vi mener at varierte måter å uttrykke seg på er like viktig i alle fag. Vi foreslår følgende endringer:

Ingress: *Skolen skal la elevene utfolde **lekende** skaperglede, engasjement og utforskertrang, og la dem få øve på å se muligheter og omsette ideer til handling.*

Første avsnitt: *Barn og unge er nysgjerrige og vil oppdage og skape. Skolen skal verdsette, stimulere og videreutvikle elevenes vitebegjær og skaperkraft, og elevene skal få **utfolde bruke** sine egne skapende krefter i varierte uttrykksformer **gjennom sansning og tenkning, i fellesskap og på selvstendig vis. Gjennom sansning, tenkning, estetiske og praktiske uttrykksmåter, skal barn lære og utvikle seg, selvstendig og sammen med andre.** Dette er betydningsfulle bidrag til elevenes læring, identitetsutvikling og danning. **helt fra de første leveårenes spontane lek.** For de yngste barna i skolen er leken en nødvendighet for trivsel og utvikling, men også for eldre barn og ungdom gir leken muligheter til kreativ og meningsfull bearbeiding av fag og kunnskap. Evnen til å stille spørsmål, utforske og eksperimentere er dessuten et premiss for utviklingen av dyp faglig kunnskap.*

1.5 Respekt for naturen og miljøbevissthet

Utdanningsforbundet mener overskriften bør endres til *Miljøbevissthet og respekt for naturen.*

Ordet «klima» er nevnt bare en gang i teksten, mens «miljø» (i betydningen ytre miljø, ikke læringsmiljø eller sosialt miljø) er brukt ti ganger. Det er ulike oppfatninger av hva «miljø» omfatter, men «miljøvern» brukes ofte synonymt med «naturvern». Klima er et alvorlig tema, som dekker veldig mye mer enn naturvern. Utdanningsforbundet foreslår at ord som «klimavennlig», «klimabevisst» eller «klimaspørsmål» brukes noe oftere i teksten, enten i tillegg til «miljø» eller i stedet for. Vi foreslår følgende endring:

Ingress: *Skolen skal bidra til at elevene utvikler **klima- og miljøbevissthet**, respekt for naturen og naturglede.*

Utdanningsforbundet mener formuleringen «Mennesket er en del av naturen» er god og må bli stående. Den bygger opp under en forståelse av at vi gjennom klimavennlig atferd og bærekraftig ressursbruk tar vare på oss selv og våre samfunn. Formuleringer som handler om å «ta vare på vår felles klode» kan derimot oppfattes som en tilnærming som setter et skille mellom menneske og natur. Det kan få den følge at det er lettere å distansere seg fra klimaendringer og behovet for en bedre ressursbruk.

Utdanningsforbundet mener også at naturbruksperspektivet bør komme tydelig frem i dette kapitlet. Som nasjon er vår velferd, historie og kultur nært knyttet til bruk av naturens ressurser, blant annet gjennom fangst, fiske, utvinning av råstoffer og rekreasjon. Vi foreslår følgende endringer:

Andre setning i første avsnitt: *Mennesket er en del av naturen. Dagens barn og unge skal håndtere morgendagens utfordringer, og vår felles fremtid avhenger av at fremtidige generasjoner ~~kan ta vare på vår felles klode~~ kan forvalte jordens begrensede ressurser på en bærekraftig måte. Globale..*

Siste setning i første avsnitt: *Bevissthet om hvordan menneskets levesett og inngrep i naturen påvirker natur og miljø, **og følgelig også samfunnet**, er derfor nødvendig.*

Andre avsnitt: *Vi behøver kunnskap, etisk bevissthet **og teknologisk innovasjon for å finne løsninger og gjøre nødvendige endringer i levesett for å ta vare på livet på jorda** gjennomføre de endringene i levesett som er nødvendig for å skape og opprettholde gode samfunn. Gjennom opplæringen skal elevene få kunnskap om lokale og globale miljøutfordringer, utvikle respekt for naturen og ~~lære seg få konkrete erfaringer med~~ å handle miljøbevisst. Skolen skal bidra til at elevene utvikler en forståelse av hva det innebærer å vise respekt for naturen, og bygge motivasjon for og **evne** til å ta vare på miljøet.*

1.6 Demokrati og medvirkning

Det er positivt at elevene ikke bare skal lære om demokrati, men at de også skal få erfaring med og praktisere ulike former for demokratisk deltakelse og medvirkning, både i arbeidet med fag og gjennom skolens råd og organer. Utdanningsforbundet mener imidlertid at elevenes medvirkning og hva dette innebærer er noe upresist beskrevet i utkastet. Vi foreslår følgende endring:

Første setning i første avsnitt: *Barn og unge skal bli lyttet til, ~~i skolehverdagen~~, ha innflytelse og kunne påvirke **sin egen skolehverdag det som angår dem**.*

Det er viktig at teksten konkretiserer forskjellighet og nevner alle diskrimineringsgrunnlag. Vi foreslår følgende endring for å utvide mangfoldbegrepet:

*Andre avsnitt: Skolen skal ivareta kulturelt mangfold, inkludere alle elever i fellesskapet og fremme felles verdier. Den skal fremme demokratiske verdier og holdninger som motvekt mot fordommer og diskriminering, **og danne grunnlaget for en styreform basert på felles verdier og kulturelle tradisjoner for alle mennesker i Norge. Skolen skal også skape respekt for at mennesker er forskjellige, og lære elevene å løse konflikter på en fredelig måte. I et demokratisk samfunn hvor det er plass for flere måter å leve på, vil det oppstå uenighet og spenninger. Elever må møte et læringsmiljø som vektlegger tilpasning, men som også skaper rom for tvil og utfordrer skråsikkerhet og fastlåste normer.***

Kapittel 2. Prinsipper for læring, danning og utvikling

Utdanningsforbundet foreslår at begrepet *danning* også inngår i overskriften, for å vektlegge at læring, danning og utvikling henger sammen som en del av den helhetlige kompetansen.

Utdanningsforbundet mener det bør komme tydeligere frem at det overordnede formålet for opplæringen og verdigrunnlaget skal være styrende og gi retning til opplæringen i det enkelte fag. Utkastet sier at det er en helhet i læreplanverket, men viser ikke hvordan de ulike delene henger sammen. Vi foreslår følgende endringer for å få frem sammenhengen og helheten i læreplanverket:

*Andre avsnitt: Innholdet i læreplanverket er både **det overordnede formålet og de overordnede verdiene og prinsippene for opplæringen og samt målene for elevenes kompetanse i det enkelte fag. Det er denne helheten Det overordnede formålet, verdiene og prinsippene gir retning for opplæringen i fag, og bidrar til å skape helhet og sammenhengene i elevenes læring og utvikling.***

2.1 Danning og helhetlig kompetanse

Utdanningsforbundet mener at teksten i utkastet kan oppfattes å vektlegge nytteperspektivet sterkere enn danningperspektivet. Elevene skal møte lærere som ser, som har tid og som vil det beste for hvert enkelt barn. Danning og utdanning har verdi i seg selv, ikke bare som redskap for å utvikle kunnskap og ferdigheter. Vektleggingen av helhetlig kompetanse må komme tydelig frem også i dette kapitlet. Utdanningsforbundet savner mer om skapergleden, den aktive elevens engasjement og utforskertrang. Vi mener det er viktig å tydeliggjøre at elevene benytter ulike uttrykksformer og arbeidsmåter i sin læring, utvikling og danning. Vi foreslår følgende endringer:

*Ny setning til slutt i første avsnitt: Barn og ungdom skal støttes i utviklingen av identitet gjennom møte med andre mennesker, kultur, historie, natur og samfunn. **Opplæringen må også gi rom for elevenes skapende trang og må derfor inneholde både teoretisk og praktisk arbeid, lek og annen kreativ virksomhet og aktiviteter utenfor skolen.***

Omskriving av siste avsnitt: Skolens samfunnsoppdrag er å forberede ~~alle barn og unge på å leve i en verden kjennetegnet av sosial, kulturell og teknologisk utvikling~~ elevene til å møte livets oppgaver og kunne mestre utfordringer, på egen hånd og sammen med andre. Barn og unges oppvekst kjennetegnes av en verden i utvikling, sosialt, kulturelt og teknologisk. Samfunnet har behov for ulike typer kompetanse, og behovene endrer seg. Opplæringen...

2.2 Sosial læring og utvikling

Utkastet trekker frem at skolen skal fremme et læringsmiljø der det er rom for at elevene kan sette ord på sine egne tanker og erfaringer og lytte til andres ideer og kunnskap. Videre får utkastet frem at skolen skal gi elevene trygghet til å ytre sine meninger og si fra når de er uenige. Tillit, positive forventninger, og elevenes eget ansvar blir også trukket frem som viktige forutsetninger for deltakelse. Dette synes Utdanningsforbundet er positivt. Vi støtter også vektleggingen av at elevene skal samarbeide og «fungere sammen». Vi foreslår følgende endringer:

Ny setning etter første setning i første avsnitt: *Elevens identitet og selvbylde, meninger og holdninger blir til i et sosialt samspill. I skolesammenheng skjer sosial læring både i undervisningen, i friminuttene, på skoleveien, på skoleturer og i forbindelse med andre aktiviteter. **Elevenes sosiale utvikling har betydning for fellesskapet på skolen. Det skal være rom for at leken brukes som et verktøy for sosial læring og utvikling. Et læringsmiljø der elevene blir vist tillit, møter positive forventninger og får ansvar, fremmer engasjert og ansvarlig deltakelse. Faglig læring...***

Tredje setning i femte avsnitt: *I en kompleks medievirkelighet må elevene lære å kommunisere og delta på sosialt akseptable måter. Teknologibruken i samfunnet åpner for mange måter å kommunisere og samhandle på som både beriker og utfordrer det sosiale miljøet. **Elevene må lære at det å ytre seg respektløst og hatefullt ikke er akseptert. Elevene må øves i å opptre hensynsfullt og ytre seg med respekt overfor andre mennesker. Respektløse og hatefulle ytringer og handlinger er ikke akseptert. God dømmekraft hos den enkelte har vesentlig betydning for ivaretagelse av personvern og respekt for privatlivet.***

2.3 Kompetanse i fagene

Et viktig formål med fagfornyelsen er at opplæringen i fag skal forstås i lys av formålsparagrafen og de øvrige delene av læreplanverket. Dette skal bidra til et verdiløft og en bedre sammenheng i læreplanverket. Vi foreslår følgende endring:

Ny setning i fjerde avsnitt: *Den kompetansen elevene får i arbeid med fag, er avhengig av at de utvikler både kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Kunnskap innebærer å kjenne til og forstå fakta, begreper, teorier, ideer og sammenhenger innenfor ulike fagområder og temaer. **Kunnskap er også etisk vurderingsevne, evne til å skape og utforske, evne til å samhandle, samt praktiske og motoriske ferdigheter.** Ferdigheter er å beherske handlinger eller prosedyrer for å utføre oppgaver eller løse problemer, og omfatter blant annet motoriske, kognitive, sosiale, kreative og språklige ferdigheter.*

«Å forstå opplæringen i fag i lys av formålsparagrafen» innebærer et signal om at formålsparagrafen er overordnet de øvrige delene av læreplanverket. Dette perspektivet kommer ikke like klart frem ved å bruke uttrykket «å se i sammenheng». Utdanningsforbundet støtter at lærere og ledere i skolen må reflektere over sammenhengen i læreplanverket, men mener at dette ikke kommer tydelig nok frem i avsnittet. Vi foreslår følgende endring:

Tredje avsnitt: *Fagenes kompetansemål utgjør en helhet som må forstås i lys av formålsparagrafen og de øvrige delene av læreplanverket. **Lærernes refleksjon over verdiene og prinsippenes betydning for opplæringen er sentralt for at den kompetansen elevene skal utvikle, ses i sammenheng. Lærere og ledere i skolen må kontinuerlig reflektere rundt sammenhengen mellom opplæringen i fag og de overordnede siktemålene, verdiene og prinsippene for opplæringen.***

Utdanningsforbundet mener at forståelsen av kompetanse som ligger til grunn for utkastet ødelegger for sammenhengen i den overordnede delen av læreplanen. Dette vil også kunne gjøre det vanskeligere å få til god sammenheng i læreplanverket som helhet. Både som en følge av dette, og av at forståelsen av hva kompetanse er vil endre seg over tid, mener vi at definisjonen av kompetanse bør utgå fra dokumentet. I stedet bør dokumentet uttrykke en helhetlig tilnærming som inkluderer både kompetanse i fag, etisk vurderingsevne, evne til å skape og utforske, evne til å samhandle, samt praktiske og motoriske ferdigheter. Vi foreslår følgende endring:

Sjette avsnitt: ***Kompetanse er å kunne tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning.***

2.4 Grunnleggende ferdigheter

Dette kapitlet uttrykker slik Utdanningsforbundet ser det, et snevert kunnskapssyn. Kunnskap utvikles ikke bare i «gjennom et mangfold av tekster og kommunikasjonsteknologier», men gjennom et mangfold av aktiviteter og på ulike arenaer. Vi foreslår følgende endring:

Tredje setning i første avsnitt: *Kunnskap skapes og formidles i dialog med andre gjennom et mangfold av tekster og kommunikasjonsteknologier. Kunnskap skapes også gjennom undring, prøving og feiling, kreativitet, fysiske og praktiske erfaringer. Fortrolighet med...*

I dette kapitlet brukes også uttrykket «å knekke lese- og skrivekoden». Utdanningsforbundet mener denne begrepsbruken uttrykker et statisk syn som ikke får frem det prosessuelle i hvordan læring skjer. Vi foreslår følgende endring:

Andre setning i andre avsnitt: *Det går for eksempel en sammenhengende linje fra ~~anstrengelsen med å knekke lese- og skrivekoden~~ eleven lærer å lese og skrive på barnetrinnet til utviklingen av avansert faglig forståelse hos eldre elever.*

2.5 Å lære å lære

Utdanningsforbundet mener at dette kapitlet i noe større grad enn de andre kapitlene gjenspeiler en aktiv elevrolle. Språket har en mer aktiv form og sentrale tema som selvstendighet i læringen. «reflekterte lærende mennesker» og ansvar for egne læringsprosesser blir nevnt. Samtidig som tilpasning av støtte til alder og modenhet er med. Dette kunne med fordel vært eksemplifisert. Utdanningsforbundet ønsker også i denne delen å synliggjøre samarbeidet mellom lærere og andre som har ansvar for elevens opplæring. Vi foreslår følgende endringer:

Fjerde setning i første avsnitt: *Skolen skal utruste den enkelte med motivasjon for, holdninger til og strategier for livslang læring. For å kunne tilegne seg kunnskaper og ferdigheter må elevene forstå sin egen læring. Slik forståelse kan stimuleres hos alle elever, og den bidrar til faglig læring, selvstendighet og mestringfølelse. **Elevene lærer å lære gjennom å arbeide med et faglig innhold. Elevene lærer gjennom lek, opplevelser, praktiske oppgaver og ved å møte faglige utfordringer. Læringen understøttes av refleksjon rundt egen og andres læring slik at elevene, litt etter litt, kan utvikle bevissthet om egne læringsprosesser. Gjennom refleksjon over...***

Siste setning i siste avsnitt: *Ambisjonen om å utvikle evnen til livslang læring hos alle elever krever derfor koordinert samarbeid mellom lærerne **og andre som har ansvar for elevenes opplæring**, slik at elevene hele tiden kan utvikle seg til selvstendige og reflekterte lærende mennesker.*

2.6 Tverrfaglige tema

Utdanningsforbundet mener at kapitlet om tverrfaglige tema har en god innledning. Vi er imidlertid bekymret for at de tverrfaglige temaene kan bli nedprioritert i praksis fordi kompetansemålene i de ulike fagene tillegges stor vekt i skolen. Dette er viktig å følge opp i de videre prosessene i fagfornyelsen. Også i dette kapitlet er det viktig å få frem en mer inkluderende elevrolle. Vi foreslår følgende endringer:

Andre setning i andre avsnitt: *De skal forstå sammenhengen mellom handlinger og ~~valg~~ konsekvenser, og hvordan vi gjennom kunnskap og ~~teknologi~~ endringsvilje kan finne løsninger.*

Andre avsnitt: *Arbeidet med temaene krever derfor at skolen legger til rette for faglig dybdelæring, og at kunnskap fra ulike fag forsterker hverandre. **Skolen må knytte de praktisk-estetiske fagene til dette arbeidet slik at elevene også i dette arbeidet møter opplevelser, og at kreativitet, kunst og kultur er en del av de tverrfaglige temaene.** Målsettingen er at elevene lærer å bli utforskende, innovative og i stand til å finne ansvarlige og bærekraftige løsninger, og at de også opplever gleden av å uttrykke seg kreativt gjennom kunst og kultur.*

2.6.1 Folkehelse og livsmestring

Utdanningsforbundet mener det er positivt at kapitlet om folkehelse og livsmestring også trekker frem at elevene skal få støtte til å oppleve livet som meningsfylt. Dette gir gjenklang til «det meningssøkende mennesket». Skolens betydning for å hjelpe elevene til å skape mening i egne liv og for mennesker rundt seg, er avgjørende for realisering av skolens samfunnsoppdrag.

Barn og unges utdanningsløp er preget av prestasjoner, overganger, veivalg og sosialt press som kan skape stress for den enkelte. Utdanningsforbundet mener barn og unges psykiske helse er viktig, og ønsker at barn og unge får støtte i å mestre livets utfordringer tidlig.

Utkastet sier at «alle mennesker må kunne gjøre ansvarlige livsvalg som bidrar til livskvalitet og en god fremtid». Utdanningsforbundet stiller spørsmål ved om denne formuleringen gjelder for alle elevgrupper i skolen? Det er store forskjeller i elevgruppen, og dette er et eksempel på at teksten ikke gjenspeiler en tilstrekkelig inkluderende elevrolle. Utdanningsforbundet mener at samarbeid, på ulike nivå, mellom ulike aktører, er et viktig grunnelement for et godt skolemiljø. Vi foreslår følgende endringer:

Første setning i første avsnitt: ***Alle mennesker må kunne gjøre ansvarlige livsvalg som bidrar til livskvalitet og en god fremtid.** Temaet folkehelse og livsmestring skal...*

Siste setning i tredje avsnitt: *For å få til dette er det nødvendig at skolen skaper et miljø som er preget av **samarbeid, toleranse og åpenhet.***

Elevenes erfaringsbakgrunn og opplevelse av å presses inn i roller som kan være vanskelige å håndtere, bør komme frem i teksten. Erfaringer de bærer på vil påvirke skoledagen for dem selv og medelevene. Vi foreslår følgende endring:

*Andre avsnitt: **I løpet av skoletiden vil alle elever stille seg spørsmål om utfordringer knyttet til områder som helse, seksualitet, rusmidler, medier, forbruk og personlig økonomi angår oss alle. I barne- og ungdomsårene er utvikling av selvtillit, selvrespekt og en trygg identitet særlig avgjørende. Barn og unge behøver et forutsigbart oppvekstmiljø med trygge rammer og gode rollemodeller der de kan diskutere og forholde seg til vanskelige spørsmål. Samtidig er det mange barn og unge som blir sveket av sine nærmeste, opplever seg utestengt fra venneflokken og føler at de er annerledes. Noen bærer på erfaringer fra krig og kjenner på usikkerhet om fremtiden. Økte forskjeller i samfunnet får følger for barn og unge.***

2.6.2 Demokrati og medborgerskap

Utdanningsforbundet mener at å stimulere elevenes samfunnsdeltakelse er et sentralt tema. Også her mener vi at språket bør ha en mer aktiv form, for å vise til en mer aktiv elevrolle. Her vektlegges at teamet skal gi forståelse og kunnskap. Vi mener at kapitlet med fordel kan legge mer vekt på «erfaring med» og praktisk deltakelse.

Det er også viktig å få frem at mangfold er betydningsfullt og berikende både for skolen og samfunnet. Vi foreslår følgende endring:

*Andre setning i andre avsnitt: **Å leve sammen i et mangfoldig fellesskap krever demokratiforståelse for demokratiet samt og at vi viser hverandre respekt og toleranse for forskjellighet. På sitt beste bidrar Mangfold til å berike fellesskapet, men det vil alltid være motsetninger og spenninger mellom individer og grupper i et demokratisk samfunn. Åpenhet i samfunnet synliggjør kulturelle og religiøse forskjeller og motsetninger, og toleranse og tillit er viktige verdier for å unngå fremmedfrykt, krenkelsers og andre trusler mot fellesskapet og demokratiet.***

2.6.3 Bærekraftig utvikling

Utdanningsforbundet mener *Overordnet del* bør legge større vekt på betydningen av bærekraftige handlinger og konkrete erfaringer med klimatiltak. Gode holdninger kommer ikke nødvendigvis som en følge av informasjon og kognitiv læring. Holdninger kan også være en konsekvens av praktiske opplevelser.

Det er en relativt teknologioptimistisk tone i ulike avsnitt om bærekraftig utvikling. En nyanse kommer frem i setningen «Teknologiutvikling kan bidra til å løse slike problemer, men kan også skape nye». Den setningen bør beholdes for å sikre en viss kritisk tilnærming. Vi foreslår følgende endringer:

*Tredje avsnitt: **En bærekraftig utvikling vil innebære at livsvilkår og sosiale forhold blir bedre for alle mennesker gir samfunnet mulighet til å bedre livsvilkår og sosiale forhold for alle mennesker. Det fører til mindre fattigdom og færre konflikter, bedre helse, likestilling og utdanning. Teknologiutvikling kan bidra til å løse slike problemer, men kan også skape nye. Kunnskap om temaet innebærer en forståelse av grunnleggende dilemmaer i samfunnsutviklingen og hvordan disse kan håndteres. Det***

gir grunnlag for å handle aktivt og bevisst for å bidra til en bedre verden. Temaet Elevene skal gjøres kjent med ulike grunnleggende dilemmaer i samfunnsutviklingen og konflikter mellom ulike hensyn – som konflikten mellom vekst og vern. Samtidig skal elevene få et grunnlag for å forstå at det finnes mange muligheter til å være en aktiv borger og bidra til en bedre verden. Elevene skal ikke bare lære om bærekraftig utvikling. De skal også settes i stand til selv å bidra til en bærekraftig utvikling, og skolen skal være en arena som gir dem erfaringer med bærekraft i praksis. Det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling skal bygge håp for fremtiden og vise at innsatsen til hver enkelt har betydning.

Kapittel 3. Prinsipper for skolens praksis

Utdanningsforbundet mener dette kapitlet skaper gjenkjennelse hos lærere og ledere i skolen. Gode arbeidsprosesser og refleksjon over egen etisk og pedagogiske praksis er avgjørende for utvikling av skolen. *Lærerprofesjonens etiske plattform* gir lærere og skoleledere et ansvar for å skape en positiv samhandlingskultur på arbeidsplassen. Skoleledere og lærerne utgjør et profesjonsfelleskap som har et særlig ansvar for å realisere samfunnsmandatet, og dette kapitlet kan være en hjelp og støtte i det daglige arbeidet. Det at pedagogisk ledelse fremheves er en styrke. Når det er snakk om profesjonsfelleskapet i skolen, må det her være snakk om både lærere og ledere, men dette er ikke tydelig nok i dokumentet.

Profesjonsfelleskapet kan settes inn i en bredere kontekst ved å fremheve at det må knyttes sterke bånd mellom skole, forskning og lærerutdanning. Utdanningsforbundet mener at koplingen mellom disse kan bidra til en god og helhetlig kunnskapsutvikling. Med gode møteplasser og kontaktflater kan en utvikle praksis i et samvirke mellom teori- og praksis. Lærerutdanningene er nevnt i forordet, men lærerutdanningenes rolle som samarbeidende part for skolene, er i svært liten grad omtalt.

Fordi lærerrollen først og fremst blir formet i selve yrkesutøvelsen, må tiltakene for å styrke profesjonen ha nær tilknytning til kjerneoppgavene. Skolens utviklingsarbeid må i større grad rettes inn mot det som skjer i klasserommet. Rapporten *Om Lærerrollen (2015)* påpeker at for mye av samarbeidstiden i skolen brukes på administrative spørsmål og oppgaver. I stedet bør en større andel av denne tida benyttes til faglig utvikling knyttet til selve undervisningen.

Det er en rekke oppgaver i skolen som krever en kompetanse som andre yrkesgrupper enn lærerne har. Mange av disse oppgavene handler om skolens psykososiale miljø og utfordringer som enkeltelever bærer med seg. Behovet for spesialpedagogisk, sosialpedagogisk og helsefaglig kompetanse i skolen er økende. Andre yrkesgrupper må fylle sentrale kompetansebehov og støttefunksjoner i det daglige, til beste for elevene.

I høringsutkastet må det komme tydeligere fram at skolen trenger et støttende samarbeid med foresatte for å finne gode løsninger for elevene. Vi må bygge et godt lag rundt eleven. For å kunne gjøre det trengs et godt og tett samarbeid mellom ledere, lærere, og Pedagogisk-psykologisk rådgivingstjeneste, skolehelsetjenesten, barnevernstjenesten og andre aktører som bidrar med et godt og trygt læringsmiljø for elevene.

Utdanningsforbundet savner også en tydeliggjøring av kommunenes og fylkeskommunenes ansvar for å legge til rette for den enkelte elev, for skoleutvikling og kompetanseutvikling av ansatte. Dette bør komme tydeligere frem i kapitlet. Et viktig poeng i lærerrollerapporten er at videreutvikling av lærerrollen og yrkesutøvelsen må skje nedenfra, og komme fra profesjonen selv. Sentrale og lokale myndigheter har like fullt en viktig rolle i dette arbeidet. Deres rolle handler blant annet om å støtte lærerne i deres utviklingsarbeid.

Det er altså mange som bidrar til den gode skolen. Vi har nevnt lærere, ledere, et støttesystem bestående av ulike faggrupper, lærerutdanning, forskning og skolemyndigheter. Når «skole» brukes som en sekkebetegnelse, kan rolle- og ansvarfordelingen mellom ulike grupper ansatte bli for utydelig. Å bruke betegnelsen «voksne» om ansatte i skolen, er også for upresist. Utdanningsforbundet mener at rolle- og ansvarfordelingen mellom lærere og ledere, mellom lærere og andre yrkesgrupper som skal støtte opp om elevenes utvikling, må komme tydeligere frem. *Overordner del – verdier og prinsipper* skal eies av alle ansatte.

3.1 Tilrettelegging for den enkelte elev

Utdanningsforbundet støtter vektleggingen i utkastet av at skolen skal legge til rette for læring for alle elever, stimulere den enkeltes motivasjon og lærelyst, og ivareta deres tro på egen mestring. Det er viktig at elevene skal kunne oppleve mestring for gleden av å mestre sin del, ikke bare for å kunne bli mer utholdende. Vi støtter også betydningen av at eleven deltar og blir hørt. Danning er et sentralt begrep i forståelse av samfunnsoppdraget, og vesentlig i forståelse av barn, unge og voksnes utvikling og egenverdi, og dette bør komme frem i teksten. Kapitlet bør også uttrykke en aktiv elevrolle. Vi foreslår følgende endringer:

Første setning i første avsnitt: *Elevenes læring, utvikling og **danning** skal stå i sentrum for skolens virksomhet.*

Ny setning inn i første avsnitt: *Elevene har en historie med seg, og de har håp og ambisjoner for fremtiden. **Elevene skal lære å respektere forskjellighet og samtidig få forståelse av at alle har en plass i fellesskapet.** Når elevene møter respekt...*

Nest siste setning i tredje avsnitt: *Elever som opplever mestring, motiveres ~~til å bli mer utholdende~~ og blir trygge og selvstendige.*

Det å bli seg bevisst egne måter å lære på er en krevende prosess som pågår gjennom hele grunnopplæringen og som må tilpasses elevens alder og modenhet. Det er læreren som har ansvaret for undervisningen og for å velge metodikk, arbeidsmåter og lærestoff som passer faget og elevgruppen. Dette bør komme tydelig frem i teksten. Vi foreslår følgende endring:

Andre setning i fjerde avsnitt: *Lærerne skal **i sin undervisning** støtte og veilede elevene i arbeidet med å sette seg mål, velge egnede fremgangsmåter, og til å vurdere sin egen faglige og personlige utvikling.*

Utdanningsforbundet mener at følgende avsnitt er et svært viktig, og må bli stående, fordi det gir lærere nødvendig spillerom i arbeidet med vurdering for læring:

«God vurdering, der forventningene er tydelige og eleven deltar og blir hørt, er en nøkkel for å tilpasse undervisningen til ulike elever. Lærerne skal støtte og veilede elevene i arbeidet med å sette seg mål, velge egnede fremgangsmåter, og til å vurdere sin egen faglige og personlige utvikling. Skolen må legge til rette for god sammenheng i læringen i de ulike fagene, og samtidig passe på at elevenes opplærings situasjon oppleves som både overkommelig og tilstrekkelig utfordrende».

Utdanningsforbundet mener at vurdering er omtalt på en god måte i kapitlet. Det er presisert at vurderingens primære formål er å fremme læring, og at overdreven vekt på dokumentasjon og testing er uheldig, noe vi støtter. Vurdering er en sentral del av læringsarbeidet og av elevers læring og utvikling. Elevene kan påvirkes negativt ved at oppmerksomheten i for stor grad rettes mot konkurranser, rangeringer og sammenlikninger av resultater. Avsnittet om kartlegging og dokumentasjon er også svært viktig, og må bli stående, med følgende endring:

Siste setning i femte avsnitt: *Overdreven vekt på dokumentasjon og rangering kan svekke den enkeltes selvbilde ~~eller~~ og hindre utviklingen av et godt læringsmiljø.*

Utdanningsforbundet mener at alle elever må få tilpasset opplæring med tett faglig oppfølging innenfor et inkluderende fellesskap. Likeverdige opplæringstilbud må ta utgangspunkt i forutsetningene til den enkelte elev. Teksten må ikke reise tvil om den absolutte forpliktelsen som ligger i den lovfestede retten til tilpasset opplæring. Vi foreslår følgende endring:

Sjette avsnitt: *Skolen skal anerkjenne og verdsette alle elever, og vise dem deres verdi i fellesskapet. Skolen skal ~~Det er utfordrende å~~ tilrettelegge for at alle elever skal oppleve relevans og mestring, og skolen må ta stilling til hvordan elevens behov best kan imøtekommes. Tilpasset opplæring..*

Skole-hjemsamarbeidet er avhengig av god kommunikasjon, noen ganger på et annet språk enn norsk. Dette gjør at det kan være behov for tolking. Vi foreslår følgende endringer:

Andre setning i siste avsnitt: *Samarbeidet mellom skole og hjem skal styrke den enkelte elevs læring og utvikling, og skolen har det overordnede ansvaret for å ta initiativet til å tilrettelegge for samarbeid. Et godt skole-hjemsamarbeid krever god kommunikasjon. Skolen må tilrettelegge for dette ved å bruke kvalifisert tolk ved behov. Foreldrene og foresatte...*

3.2 Et inkluderende læringsmiljø

I følge utkastet innebærer et inkluderende læringsmiljø blant annet at elevmedvirkning må prege skolens praksis. Utdanningsforbundet støtter dette. Vi mener også at «det samarbeidende menneske» bør komme tydeligere frem som et ideal.

Et godt samarbeid mellom hjem og skole er en styrke. Særlig viktig er dette samarbeidet for det psykososiale miljøet, og for arbeidet mot mobbing. Samarbeidet mellom hjem og skole bør derfor omtales i dette kapitlet.

Prinsipper for opplæringen og Læringsplakaten er innarbeidet i utkastet til *Overordnet del*. Dokumentet gjelder alle trinn i grunnopplæringen, inkludert fag- og yrkesopplæringen og voksenopplæring på grunnskolens og videregående opplæringsområde. Lærebedrifter og praksisplasser, lærerutdanningene og NAV er etablerte samarbeidsparter. Samarbeid lokalt, regionalt og internasjonalt er en selvfølgelig del av læreplanarbeidet og viktig i for å motivere og inspirere eleven. Dagens mangfoldige elevgruppe er en ressurs i arbeidet med et inkluderende læringsmiljø. Mangfoldet i læringsarenaer og samarbeidet med parter utenfor skolen må komme tydeligere frem i teksten. Vi foreslår følgende endringer:

Første setning i siste avsnitt: *Skolen ~~kan~~ skal ta i bruk forskjellige læringsarenaer for læring, gjennom et samarbeid med forskjellige parter i og utenfor skolen. Samarbeid med lokalmiljø, samfunns- og arbeidsliv er nødvendig for å oppnå målene i læreplanene. Lokalmiljøets...*

3.3 Profesjonsfellesskap og skoleutvikling

Begrepet «verdimessig» er ikke godt, og vi foreslår følgende endring:

Ingressen: *Skolen skal være et profesjonsfaglig ~~verdimessig~~ fellesskap der lærere, ledere og andre ansatte reflekterer over felles verdier, vurderer og videreutvikler sin praksis.*

Overordnet del skal favne hele grunnopplæringen, og det arbeides på forskjellig måte på ulike trinn i opplæringsløpet. Teksten bør bearbeides for å ivareta dette. I videregående opplæring er for eksempel de fleste ansatte faglærere, og samarbeid mellom faglærere på tvers av fag er underkommunisert.

Som profesjon handler lærere på vegne av flere enn seg selv, de handler på vegne av mandatet som samfunnsoppdraget gir, slik dette er formulert i formålsparagrafen i opplæringsloven. Lærerprofesjonens etikk forplikter ved skjønnsmessige vurderinger. Vi foreslår følgende endring:

Tredje avsnitt: *~~Profesjoner har~~ Lærerprofesjonen bygger sin profesjonsutøvelse på et felles verdigrunnlag og en felles forsknings- og erfaringsbasert kunnskapsbase. ~~De Profesjonen og den enkelte lærer~~ forvalter et ansvar for å utøve faglig skjønn i komplekse spørsmål. Lærere og ledere utvikler faglig, pedagogisk, didaktisk og etisk dømmekraft i dialog og samhandling med kolleger. ~~Dømmekraften utvikles også gjennom refleksjon over egen praksis, og~~ Utøvelse og utvikling av det profesjonelle skjønnet skjer både individuelt og i fellesskap med andre.*

Skoleeier, skoleledelsen og lærere har et felles ansvar for at skolens praksis er i samsvar med læreplanene. Utdanningsforbundet mener teksten må få frem at lærere og ledere i fellesskap har et ansvar for skoleutvikling og utvikling av praksis på arbeidsplassen. Vi foreslår følgende endring:

Tredje setning i tredje avsnitt: *Skoleledelsen skal ~~stake ut kursen for det pedagogiske og faglige samarbeidet mellom lærerne og bidra til å utvikle et stabilt og positivt miljø der alle har lyst til å yte sitt beste~~ lede og samarbeide med lærerne om det faglige og pedagogiske arbeidet.*

Beskrivelsen av god skoleledelse er bra, men teksten må formidle en tydeligere rolle- og ansvarsfordeling. Ledelsen har et særlig ansvar for skoleutviklingen og for å legge til rette for læreplanarbeid, men det er lærernes ansvar å realisere læreplanene i sitt møte med elevene. Det er derfor spørsmålet om hva som ligger i god faglig skjønnsutøvelse er viktig å diskutere. Profesjonsfelleskapet kan her settes inn i en større sammenheng. Betydningen av bånd mellom skoler, forskning og lærerutdanningsinstitusjonene kan komme bedre frem for å vise hvordan profesjonsfelleskap kan skape gode møteplasser for kunnskaps- og praksisutvikling.

3. Avsluttende bemerkninger

Utdanningsforbundet håper at *Overordnet del – verdier og prinsipper* gjennom høringsprosessen kan bli et dokument som bidrar til det verdiløftet for skolen som Stortinget har etterspurt. Hvorvidt verdiløftet blir realisert, vil ikke minst avhenge av arbeidet med å fornye læreplanene for fag. Utdanningsforbundet er glad for at *Overordnet del* skal fastsettes før nye læreplaner for fag, slik at et bredt verdigrunnlag og læringssyn også blir grunnlaget for fagenes læreplaner. Vi mener at *Overordnet del* bør fastsettes nå, men at den ikke bør tre i kraft før fra skoleåret 2018/19. Det er viktig at skolene får tid til å arbeide med *Overordnet del* slik at de er godt forberedt når den trer i kraft. Utdanningsforbundet vil bistå med å skape møteplasser for våre medlemmer til refleksjon over hva *Overordnet del* vil bety for skolen. Utdanningsforbundet legger også til grunn at endringer i læreplanverket må medføre nødvendig videreutdanning. Her får lærerutdanningene en sentral oppgave.